

Модул Б: ВИСТА: Общочилищен подход (ОУП)
Част Б3: Изграждане на положителен училищен етос на ненасилие и уважение чрез метода ‘Свързаност’ (Linkedness)

Ги Дебут¹, Йохан Деклерк¹,
Астрид Мона О’Мур² и Стивън Джеймс Минтън²
¹Белгия
²Ирландия

Цели на част Б3

- Да се осъзнае факта, че тъй като неуважителното поведение се реализира в един по-широк контекст (що се отнася да лични фактори, взаимоотношения и социално – културен контекст), училищното ръководство, преподавателите и възпитателите, родителите, учениците, както и най-широката училищна общност заедно играят ключова роля при изграждане на училищен етос на ненасилие и толерантност.
- Да се отчетат средствата, посредством които насилственото поведение в училищата може да бъде предотвратено чрез развитие на положителен училищен етос.
- Да се разберат и възпроизведат характеристиките на метода “Свързаност” (‘Linkedness’) и да се използва този метод при оценяване на училищната реалност и при предлагане на мерки за подобрене на училищната практика.
- Да се използва *Пирамидата на превенцията* на метода “Свързаност” (‘Linkedness’) при изследване на съществуващите подходи към непочтителното държание.
- Запознаване с уменията, необходими за планиране, провеждане, интегриране и оценяване на работата с различни демографски групи в рамките на училищните общности.

Умения, които фасилитаторът ще развие в тази част

Знания и разбиране относно:

- Общочилищния подход ВИСТА
- Взаимоотношенията между учениците
- Обхвата на първопричините, пораждащи провокативно, агресивно и антисоциално поведение
- Как да се изготвят планове за развитие на отделни ученици, групи и на училището като цяло
- Функционирането на училищните системи
- Значимостта от изграждане на подкрепяща и загрижена училищна общност
- Съвременното мислене в насока подкрепа на ненасилието
- Създаването и ефективната популяризация на системи и ръководни подходи относно ненасилието

Личните качества и атрибути включват:

- Притежаване на подходящи, ориентирани към ученика възгледи и ценности, които направляват решенията и действията му
- Способност да влияе на етоса на работното място, да осъществява и поддържа промяна
- Умения за ефективна комуникация
- Умения за успешно ръководене и напътстване на персонала, директорите, родителите и учениците
- Стратегическо мислене
- Добро разбиране и познаване на ефективни поведенчески ръководни стратегии
- Ръководене, мотивиране и подкрепа на екипа посредством съпричастие и разбиране
- Координиране на набор от дейности с цел подкрепа на учениците и промотиране на ненасилие
- Добра организираност и ефикасно разпределяне на времето

Литература за предварително четене

- Deboutte, G. (2004). Verbondenheid: een ander en preventief antwoord op respectloos gedrag. Hoe toewerken naar een positief klas- en schoolklimaat? в *Handboek Leerlingenbegeleiding Twee* (с. 57-77), Alflering 5, June 2004. Mechelen, Uitgeverij. Wolters Plantyn.
- Deklerck, J., & Depuydt, A. (1998). An ethical and social interpretation of crime through the concepts of 'linkedness' and 'integration-disintegration'. в L. Walgrave (Ed.), *Applications to restorative justice: Restorative justice for juveniles. Potentialities, risks and problems* (с.137-156). Leuven: Leuven University Press.
- Deklerck, J., Depuydt, A., & Deboutte, G. (2003). The 'Linkedness' Project. In L. Grave-Resendes (Ed.), *Conferencia Internacional Prevenção da Violencia na Escola, Centro de Estudos de Pedagogia e Avaliação* (с. 321-325). Universidade Aberta, Lisboa.

Обобщение на съвременното мислене и знание относно създаването на положителен училищен етос на ненасилие и уважение чрез метода "Свързаност" ('Linkedness')

Член 19 от Конвенцията на Обединените нации за правата на детето (1989) ясно дава да се разбере, че децата имат фундаменталното право да се чувстват в безопасност в училище. В рамките на последните седем години насието в училищата е основна грижа за Световната здравна организация (СЗО), Организацията за икономическо сътрудничество и Развитие (ОИСР), Европейския съюз (ЕС), както и за Европейската комисия (ЕК). Всички горепосочени организации са спонсорирали и провели изследвания по темата; всички те са излезли с препоръки за по-нататъшни

действия и мерки, които в някои от случаите следва да се вземат незабавно (Munthe, Solli, Ytre-Arne, & Roland, 2005; WHO, 2002).

Четиридесет и деветата сесия на Световната здравна организация (1996) обявява насилието за 'водещ световен обществен здравословен проблем' (WHO, 2002). Световната здравна организация (WHO, 2002) е установила, че насилието е на едно от челните места на причините, водещи до смърт на хората на възраст от 15 до 44 години по целия свят; нейният генерален директор Гро Харлем Брундтланд счита, че 'насилието се просмуква в живота на много хора по целия свят, и достига до всички нас по един или друг начин' (WHO, 2002, стр. xi). В своето проучване, проведено в 35 държави, СЗО стига до извода, че само 35 процента от децата между 11 -15 години не са били засегнати или участвали в бой, тормоз или друг вид насилие (WHO, 2002). В своя *Световен доклад относно насилието и здравето*, организацията (WHO, 2002, стр. 247-254) излага набор от 'препоръки за действие'.

Следвайки рамката, очертана от СЗО, О' Мур (O'Moore, 2005, стр. 38-48) излага девет-точков план (конкретно насочен към насилието в училище) в реч на конференция *Да премахнем страха от училищата* в Ставангер, Норвегия, през септември 2004, организирана от СЗО. Тези точки са: (i) 'да се изготви, въведе и проконтролира национален план за действие за предотвратяване на училищния тормоз и насилието'; (ii) 'да се подобри способността за събиране на данни за училищния тормоз и насилие'; (iii) 'да се дефинират приоритети при изследване на причините, последствията, цената и предотвратяването на училищния тормоз и насилието'; (iv) 'да се развие национална стратегия в помощ на училищата за предотвратяване на тормоза и насилието'; (v) 'да се лансира медийна кампания с цел популяризирането на ненасилствените ценности, нагласи и поведение'; (vi) 'интегриране на похвати за предотвратяване на училищния тормоз и насилието в подготовката на бъдещите и настоящите учители; (vii) 'да се създаде консултативен орган за родителите'; (viii) 'да се допринесе за интернационална мрежа за проучвания'; (ix) 'да се изготвят закони за ефикасно справяне с тормоза и насилието в училище'. Надяваме се, че този модул ще допринесе за постигането на някои от тези цели.

Важно е да се отчете факта, че в *Световния доклад за насилието и здравето* препоръките на СЗО дебело подчертават, че 'неразумните инвестиции 'водят до твърде 'отчайващи резултати'. СЗО с критицизъм отбелязва наблюдаваната 'повсеместна тенденция властите да реагират единствено след като се появят случаи на очевидно насилие и след това краткосрочно да инвестират средства по програми за малки, лесно разграничими групи хора, подходите за предварителна превенция [за които организацията се застъпва] функционират на база, че дори малките инвестиции могат да пожънат значими и дълготрайни резултати' (стр. 243). Докладът на СЗО (2002, стр. ix) също така припомни думите на великия

Нелсън Мандела, твърдящ, че '...двадесети век ще бъде запомнен като век, белязан от насилие', че '...насилието може да бъде предотвратено', че '...културата на насилие може да бъде променена', че '...правителствата, общностите и отделните хора могат да променят нещата'. И ние '...дължим на децата – най-уязвимите граждани на нашето общество – живот без насилие и страх....Ние сме длъжни да се обърнем към корените на насилието. Само тогава ще превърнем наследството си от миналия век от тежък товар в поучителен урок' (WHO, 2002, стр. ix). Следователно, като педагози можем само да се запитаем, какво по-подходящо място да се обърнем към корените на насилието в училищата ни?

В този модул участниците се запознават (чрез Помощно средство 1) и изчерпателно им се разяснява (чрез Упражнение 1) метода на работа "Свързаност" ('*Verbondenheid*') ('Linkedness'), като средство, чрез което може да се създаде положителен училищен етос на ненасилие и уважение.

Отговорности на фасилитаторите на тази част

Вашите задачи в тази част са:

- Да се изпрати до всички участници информация кога и къде ще се проведе сесията, както и детайли за литературата, която е необходимо да бъде прочетена предварително.
- Да се запознаете с текста на модула и бележките на фасилитаторите.
- Да се планира сесията така, че да отговаря на нуждите на участниците.
- Да се подготвят и осигурят всички допълнителни източници/материали
- Да се ръководи сесията и всички дейности.

Последователност на упражненията в част Б3

Помощно средство 1 - *Основи на "Свързаността"* предлага преглед на основите на концепцията за "Свързаността" ('Linkedness') и нейните практически приложения в училищния контекст. *Упражнение 1* е пет-етапно (от пет 'съставни части') и позволява на фасилитатора да работи за промяна на училището в положителна посока чрез концепцията за "Свързаност". Този модул може да бъде проведен като полудневно или едnodневно обучение.

Упражнение 1 Работа с метода "Свързаност" ('Linkedness') (150-300 минути)

Цел

- Това е пет-етапна (от пет 'съставни части') дейност, която позволява на сътрудника да работи за промяна на училището в положителна посока чрез концепцията за "Свързаност" ('Linkedness').

Материали

Помощно средство 1 *Основи на "Свързаността"*

Помощно средство 2 *Пирамида на превенцията*
Комплект текстове с приложения и работни страници¹
Табелки с имената на участниците (необходими са и за груповата работа)
Флипчарт/дъска/слайдове
Достатъчно пространство, което да позволява работа в малки групи (виж по-долу за подробности).

Начин на действие

Трябва да се уверите, че на всички пет 'съставни части' се отделя задълбочено внимание. Сесията е предназначена за максимум 25 участника (максималният брой на групите е пет).

→ Първа съставна част : Размяна на случки от практиката (Неуважително поведение в училище)

След като приветствате участниците (всеки от тях ще получи табелка с името и детайли за длъжността си, както и за местоположението на училището/работното си място), те ще бъдат помолени да отговорят на следните въпроси:

(i) *Дайте примери на "неуважително" поведение от вашата практика:*

-
-
- ...

(ii) *Дайте примери за "почтително" поведение? Какво си спомняте и защо?*

-
-
- ...

Заедно с участниците фасилитаторът проучва (липсата на) качеството на живот в дадените примери. Фасилитаторът илюстрира значимостта на силата на петте измерения на живота.

→ Втора съставна част: възстановяване на връзките

(i) Фасилитаторът разяснява идеята на метода "Свързаност" (виж Помощно средство 1 *Основи на "Свързаността"*, фиг. 1).

(ii) В малки групи участниците преглеждат петте измерения на живота в училищата си (цвета на табелките с имената им определя групата).

(iii) Къде и как разпознавате качеството "Свързаност" в училището си? (Използвайте следната таблица).

(iv) Фасилитаторът обобщава, използвайки дъска, слайдове и/или флипчарт.

---

¹ Считаме за уместно фасилитаторът да подготви малки брошури, в които участниците да намерят преглед на съдържанието на тази част от обучението, резюмирана информация, работните страници (упражненията), както и Помощни средства 1 и 2.

Връзката с...	Що се отнася до учениците	Що се отнася до учителя (участниците)
Себе си	(възможности, чувства и емоции на малкото дете...)	(възможности, чувства и емоции на учителя/обучителя)
Другия	(родителите, връстниците, учителите...)	(колеги, директор, родители, личностни отношения...)
Материалния свят	(материалната среда в училище, дома...)	(Вещите във вашия клас и училище, сградата, квартала ...)
Групата, обществото, културата	(културната и социалната среда на ученика, потеклото...)	(потеклото на учителя, история, култура,)
Средата на живот, екологичен контекст, живота като цяло	Какво наистина е важно за ученика?	Какво е важно за учителя? Каква е целта на учителя? ...

→ Трета съставна част: превенция, фундаментален подход

(i) Фасилитаторът пояснява връзката с глобалната педагогическа и структурна рамка. Това засяга начина, по който училищният екип и училищната администрация общуват, ръководенето на училището, инфраструктурата и най-вече педагогическите и дидактически методи. "Свързаността" означава рамка за 'базиращо се върху опита възпитание на ценностите'. По този начин нашият проект се свързва с *Центъра за практическо обучение* (www.cego.be), който е причина за широкото движение на педагогическо обновление в Белгия и други европейски страни. *Основното тук е педагогика, която започва от и се развива на базата на натрупания*

опит в света на детето. Изходна позиция е убеждението за силната необходимост от учене, която е вродена в детето и човека. Децата желаят да учат и училището трябва да им предлага подходящи стимули и натовареност, които са тясно свързани с нуждите от учене. “Свързаността” изхожда от идеята, че децата са способни да се развиват морално в случай, че им се предостави шанс да размишляват върху сериозни човешки случки от ежедневието.

(ii) Фасилитаторът представя диаграмата ‘Ябълково дърво’ (Помощно средство 1 *Основи на “Свързаността”*, фиг. 2).

(iii) Участниците дискутират в малки групи по какъв начин ‘корените на ябълковото дърво’ могат да бъдат подхранени, започвайки от опита в света на детето. е търсят ‘работещи практики’ как следните връзки могат да бъдат ‘подхранени’:

- връзката със себе си;
- връзката с другия;
- връзката с материята;
- връзката с групата, културата и обществото;
- връзката с живота като цяло.

Пред цялата група участниците илюстрират как тези примери заздравяват качеството на личния живот на ученика/учителя и училищната култура като цяло.

(iv) Фасилитаторът отново обобщава.

→ Четвърта съставна част: установяването процесите на промяна се основава на ориентирана към процеса работа на екипа (S.P.W. методология)

(i) Фасилитаторът обяснява ‘принципа на действието’ и започва дискусията със следния въпрос: ‘По какъв начин самите учители поемат инициативата, що се отнася до прилагане на промени?’

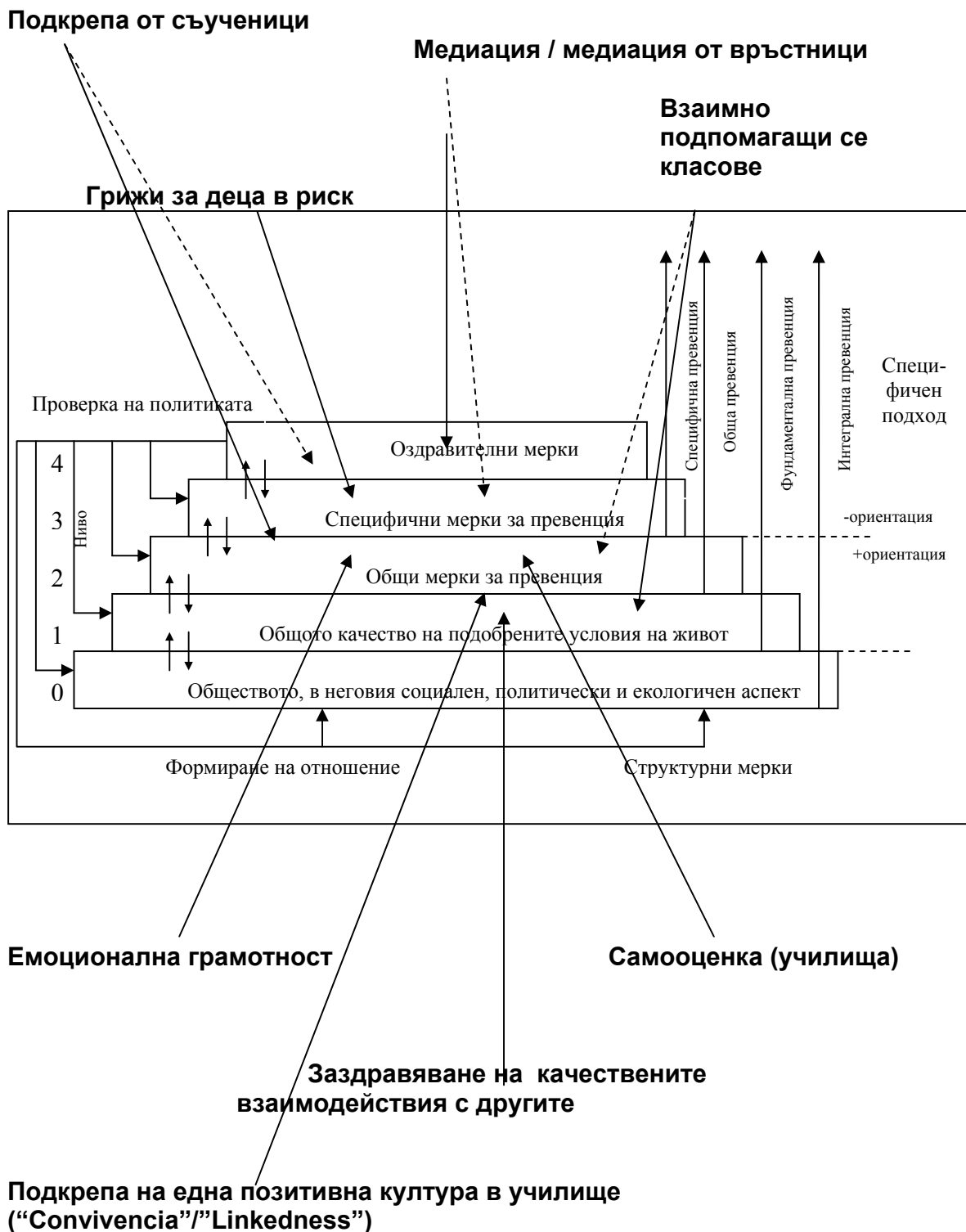
(ii) Следва да се обсъдят следните въпроси:

- Кои остарели схващания трябва да се отхвърлят преди нововъведенията?
- Кои бариери (липса на мотивация, съпротивление, недостатъци в инфраструктурата и училищното ръководство и т.н.) е необходимо да бъдат премахнати?

(iii) Фасилитаторът подчертава значимостта на активната комуникация и участието в училищния живот.

→ Пета съставна част: пирамида на превенцията, рамка за общоучилищен подход

- (i) Фасилитаторът представя диаграмата *Пирамида на превенцията* (виж Помощно средство 1 *Основи на “Свързаността”* и фиг. 3).

Фиг. 1. Пирамида на превенцията (Deklerck, Depuydt, & Deboutte, 2001)

(ii) Всяка от отделните групи е замолена, използвайки Помощно средство 2 Пирамида на превенцията да предложи поне пет инициативи, предложения или мерки в рамките на пирамидата. Това упражнение показва на какво ниво човек иска да предприеме действия там, където нуждата е локализирана (и където опита не е толкова важен).

(iii) След като всяка от групите е завършила задачата, следва обмен на идеи. Фасилитаторът проверява дали всички инициативи са правилно позиционирани. При необходимост тя/той нанасят корекции. Всички участници се помолват да извлекат няколко заключения и извода. Те могат да обхващат както използваемостта на предоставената рамка, така и резултатите от цялостното 'интерпретационно упражнение'.

Анализ на резултата

Фасилитаторът представя слайд, които илюстрира всички модели на намеса, които са част от проекта ВИСТА (виж фиг. 1 горе). Той или тя впоследствие изяснява 'как' и 'защо' са подредени именно в този ред на пирамидата.

References

- Deklerck, J., Depuydt, A., & Deboutte, G. (2001). *'Verbondenheid' als antwoord op 'de-link-wentie'? Preventie op een nieuw spoor*. Leuven/Leusden: Uitg, Acco.
- Depuydt, A., & Deklerck, J. (2005). *Religare als antwoord op delinquentie. Een aanzet tot een ethische, contextuele en ecologische criminology*. KULeuven.
- Munthe, E., Solli, E., Ytre-Arne, E., & Roland, E. (Eds.) (2005). Preface to *A report from the conference 'Taking Fear Out of Schools'* (pp. 3-5). University of Stavanger: Centre for Behavioural Research.
- O' Moore, A. M. (2005). A guiding framework for policy approaches to school bullying and violence. In E. Munthe, E. Solli, E. Ytre-Arne, & E. Roland (Eds.), *A report from the conference 'Taking Fear Out of Schools'* (pp. 38-51). University of Stavanger: Centre for Behavioural Research.
- UN Convention on the Rights of the Child (1989). Available directly on the world-wide web: <http://www.cirp.org/library/ethics/UN-convention>
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: Author.

Further reading and additional materials

Books and Articles

- Belova, N. (2000). Violence in school. *Social Education*, 5, 15-19. (In Bulgarian).
- Bey, T. M., & Turner, G.Y. (1996). *Making school a place of peace*. London: Sage Publications.
- Dalin, P. (1993). *Changing the school culture*. London: Cassell.

- Damsgård, H. L. (2003). *Med åpne øyne. Observasjon og tiltak i skolens arbeid med problematferd*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Deal, T. E. (1999). *Shaping school culture: The heart of leadership*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Derrington, C. (2004). *A team approach to behavioural management*. London: Paul Chapman Publishing.
- Drifte, C. (2004). *Encouraging positive behaviour in the early years: A practical guide*. London: Paul Chapman Publishing.
- Furlong, C., & Monaghan, L. (Eds.) (2000). *School ethos: Cracking the code*. Dublin: Marino Institute of Education.
- Gleeson, D., & Husbands, C. (Eds.) (2001). *The performing school: Managing, teaching and learning in a performance culture*. London: RoutledgeFalmer.
- Jensen, S. E., & Størksen, S. (2001). Refleksjon som metode i systemisk endringsarbeid, *Skolepsykologi*, 4, 11-21.
- Kalchev, P. (2003). *Bullying and victimisation by peers*. Sofia: Paradigma. (In Bulgarian).
- McLean, A. (2003). *The motivational school*. London: Paul Chapman Publishing.
- Midthassel, U. V. (2003). Kollegaveiledning– er det verd å bruke tid på? *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 3/4, 168-174.
- O'Moore, A. M., & Minton, S. J. (2004). *Dealing with bullying in schools: A training manual for teachers, parents and other professionals*. London: Paul Chapman Publishing.
- Peterson, K. D. (2002). *The shaping school culture fieldbook*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Prosser, J. (Ed) (1999). *School culture*. London: Paul Chapman Publishing.
- Watkins, C., & Wagner, P. (2000). *Improving school behaviour*. London: Paul Chapman Publishing.

Websites

<http://www.cego.be>

<http://www.citizenship-bg.org/en/programme.html>

<http://www.dfes.gov.uk/bullying>

<http://www.linkedness.be>

http://www.sacp.government.bg/index_en.htm

<http://www.stick2gether.com>

<http://www.teachernet.gov.uk>

<http://www.ukobservatory.com>

<http://www.verbondenheid.be>

Помощно средство 1 Основи на “Свързаността” (‘Linkedness’)

Неуважителното поведение в училище не е необосновано, даже напротив, проучванията показват, че то обхваща комплекс от показатели. Проблематичното държание възниква в резултат на сложно взаимодействие между различни и разнородни фактори (с други думи, то е съвкупност от много причини). В общи линии може да се твърди, че то обхваща взаимодействието между *отнасящите се към човека фактори* (и вътрешни, и външни) от една страна, и *отнасящите се към контекста фактори, от друга*. Ето защо съществува нужда от цялостен, всеобхватен подход и чрез използване на ‘екологичния подход’ се разгръща една по-ефективна и цялостна картина на проблема. Логично следва, че трябва да се стремим само и единствено към мултидисциплинарен подход: психолози, педагози, социолози, криминолози и други да допълват взаимно анализите си и да търсят заедно решение, което да работи в практиката.

Екологичният подход към неуважителното поведение в училище отчита следните пет измерения на заобикалящата среда (виж фиг. 1 долу):

- (i) *нивото на личността* (нарушител, жертва, аутсайдер, възрастен): собствените нагласи и процеса на израстване, представата за собственото аз, познанието, уменията и възгледите, интерпретацията на личните нужди;
- (ii) *интерактивното ниво* (аз-ти): качество на преките взаимоотношения с другите (от значение за възстановяването и в помощ при превантивната работа);
- (iii) *материалното ниво*: качество на ученето, работата и непосредствената среда на живот; полагане на грижи и понасяне на отговорности;
- (iv) *широка социална среда*: принадлежност към семейство, група, социално и културно влияние; познатата училищна среда и етоса ѝ, връзката между училището и близката училищна среда;
- (v) *природосъобразна среда*: как допринася за здравето, преживяване на случилото се и т.н.

Имайки предвид всичко това, “Свързаността” по същество ще бъде изяснявана по-нататък чрез връзки с четири ключови концепции: (а) Диаграмата на петте кръга ; (б) Диаграмата на ябълковото дърво (в) Пирамида на превенцията; и (г) методологията ОПРЕ (the ‘SPW’ methodology).

А – Диаграма на петте кръга

СВЪРЗАНОСТ СЪС:

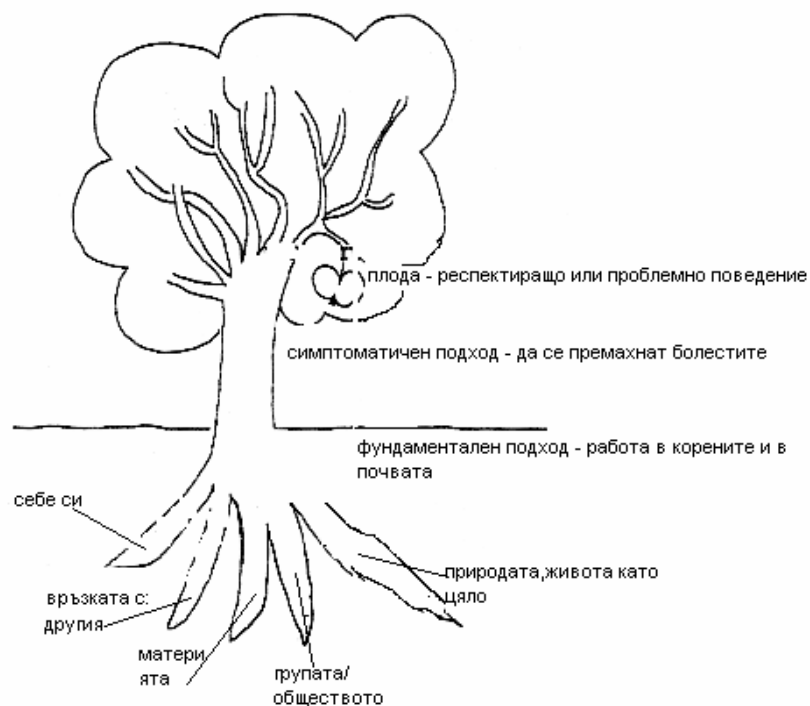
фиг 1. Петте кръга

Изходна позиция на изследванията и практиката на общата превенция на престъпността е резултатът от изследване, проведено от Анук Депюйд (Католически университет в Льовен, Белгия), а именно, че нарушението ('de-link-uency') е свързано с липсата на връзка, и впоследствие, възстановяването на тази връзка ('re-link-ing') е логичната стъпка (Depuydt & Deklerck, 2005). Ето защо, "Свързаността" се концентрира върху развиването, възстановяването и заздравяването на връзките с петте измерения на средата. Моралната и обществената контекстуализация на престъплението като цяло, както и проблематичното поведение в училище са поставени в центъра на вниманието. При изследването на първото от гореспоменатите, става възможно да се достигне до извода, че нарушението ('de-link-uency') винаги е израз на липса на връзка между нарушителя и (едно или повече измерения на) нарушената среда. Следователно, възстановяването на връзката ('re-linking'), което е основна цел и на равновесието в природата, е главна задача на тази концепция.

Възможно е да се говори както за 'симптоматичен', така и за 'фундаментален' подход при решаване на проблемите. Справянето с неуважителното поведение разглежда признаци (в някои случаи те имат много дълбоки корени), които понякога са с обществен или структурен произход. Деца, които показват проблематично поведение са 'индикатори' какво се случва в домовете им, в средата им и в социума. Това може да

бъде представено под формата на диаграма - чрез модела на 'ябълковото дърво' (фиг. 2), където концепцията за "Свързаността" изхожда от корените – фундаменталното и структурно ниво. Намерението ни е да осигурим съществени промени чрез прилагането на методи, които водят до постепенна, но цялостна промяна в училищната среда и обхващат целия училищен екип. В рамките на този подход се предоставя свобода на действие (в случай на нужда) за по-специфични подстъпи към проблема.

Б- Модел на ябълковото дърво

Фиг. 2. Ябълковото дърво

Свързаността се разглежда като широк, фундаментален подход, който обхваща комбиниране на инициативи, дейности и мерки (формални и неформални), които взети заедно водят до качествена училищна среда. С такава цел се обръща внимание на дейности, задачи и благосъстояние. От една страна, много компоненти се манипулират едновременно (виж също екологичната рамка), а от друга, се извършва задълбочена работа (висока степен за въвлеченост и благоденствие). По този начин човек

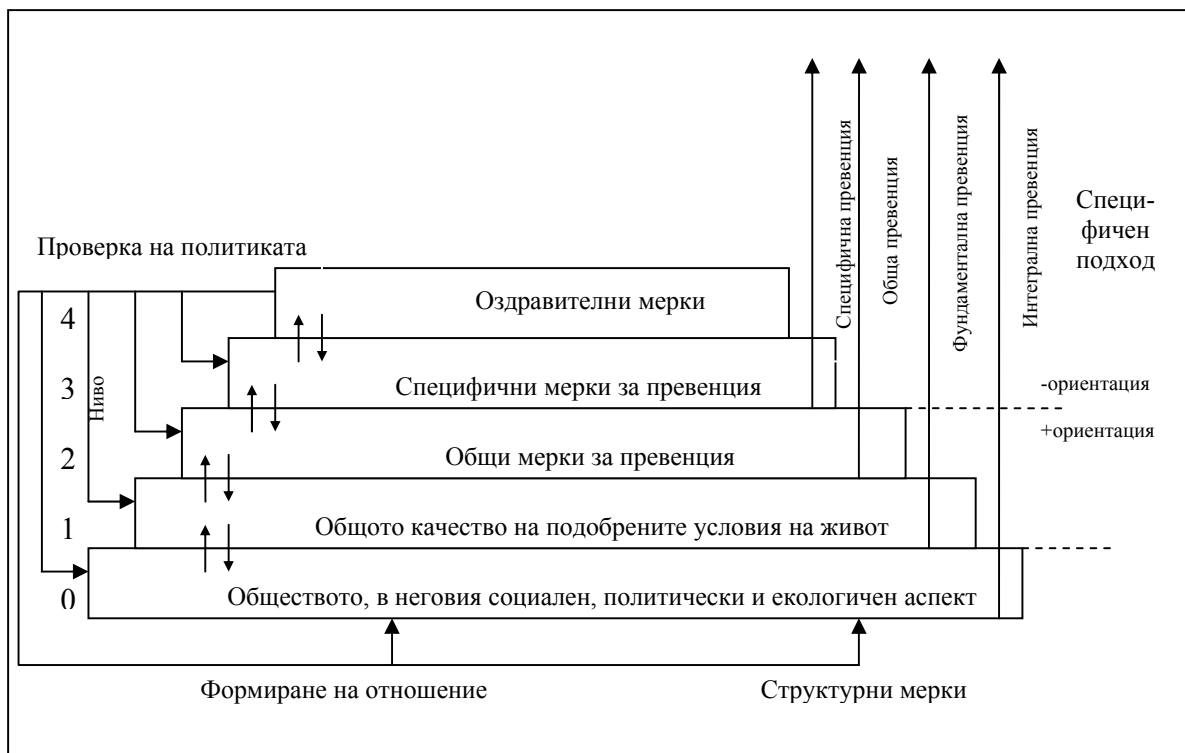
едновременно осъзнава качеството на текущия процес на лично ниво (напр. лично израстване и развитие) и на групово ниво - училищен социум (напр. добро общо благосъстояние и интензивен учебен процес). Ако това се реализира на практика, всички участници ще чувстват училището като сигурно, спокойно и приятно място. С други думи съвместната работа, учене и съжителство се приемат с голяма доза удовлетвореност. Атмосферата е отлична и липсват или се появяват епизодични трудности в общуването. В случай на възникване на проблеми, те остават ограничени и лесно преодолими.

В - Пирамидата на превенцията (Depuydt & Deklerck, 2005)

Училищата, които желаят да прилагат или поддържат такава политика биха се възползвали от *'Пирамидата на превенцията'* на Йохан Деклерк и колегите му (Deklerck, Depuydt, & Deboutte, 2001). Този превантивен модел предлага стабилни насоки при развитието на формалната структура и общоучилищната политика. В същото време този модел следва целта, към която се стреми всяка превантивна политика: а именно, поддържането или *'охраняването'* на качеството на живот. Пирамидата изобразява четири неща:

- (i) че цялостната политика се формира от комбиниране и обмен на оздравителни, превантивни и стимулиращи социалната среда мерки ('и-и' вместо 'или – или');
- (ii) че подобряването на контекста (училищните култура и климат) осигурява чудесна основа за заздравяващи и превантивни начинания;
- (iii) че не може да бъде пренебрегната нуждата от ориентирани към личността и структурата мерки;
- (iv) че формалните и неформалните нива значително се допълват.

Трябва да бъде пределно ясно, че цялостния подход към неуважителното поведение в училище първоначално се базира на сътрудничество с всеки член от училищния екип. Други партньори (в и извън училището) могат да бъдат приобщени едва впоследствие.

Фиг. 3. Пирамидата на превенцията (Deklerck et al., 2001).

В тази превантивна рамка се разграничават четири нива, според които училището може да вземе мерки или за започне различни начинания за справяне с неуважителните взаимоотношения (тормоз, насилие, вандализъм и т.н.). Накратко пирамидата включва:

- (i) мерки или инициативи, играещи положителна роля върху климата вътре в училището (ниво 1);
- (ii) общи превантивни мерки (ниво 2);
- (iii) специфични превантивни мерки (ниво 3);
- (iv) заздравителни или оздравителни мерки (ниво 4).

Ниво 0 се отнася до социалните условия, които допринасят за работата на училището. То обхваща ръководни стратегии, отразяващи се тенденции и фактори с граждански, културен, политически и екологичен характер.

Ниво 1 – Фундаментална превенция: мерки, които подобряват климата: Всички мерки, които директно допринасят за подобряване качеството на живот в училище принадлежат към това ниво. Тези мерки гарантират, че учениците, учителите и родителите гледат на училището като на приятно място за живеене, работа и срещи с други хора. Тук очевидно фокуса не е ориентиран към проблема, а към създаване и поддържане на добър цялостен климат.

Ниво 2 – Обща превенция: В това ниво ударението пада върху тези неща, които допринасят за укрепването на социалните компетенции, специалните грижи, доброто здравословно състояние, капацитета и способността на децата, учителите и родителите за разрешаване на проблеми. Структурни мерки, като по-добре развита рамка за наблюдение също се причисляват към това ниво. Конструктивизмът е характерен за всички мерки от нивото. Ударението не пада върху проблемите, а върху всичко, което допринася за превенция на тези проблеми.

Ниво 3 – Специфична превенция: Тук училището избира подход към ясно определени проблеми като тормоз в училище, депресия сред децата, развод, липса на концентрация и наличие на хиперактивност (ADHD), дислексия, изключително надарени деца и др. Набляга се на постоянната превенция. Човек или желае да избегне пораздащия се проблем, или желае да предотврати повторната му поява. Важното е опазването на благополучието. Ето защо учители, ученици и родители следва да бъдат добре информирани и подготвени. По този начин ще се полагат усилия за отстраняване на причините или рисковете. Определени инициативи са стриктно насочени към целеви групи, за които е изчислено, че рискът от възникване на проблем е по-висок.

Ниво 4 – Заздравителни или оздравителни мерки: В случай на възникване на проблем, засягащ благоденствието в училището, екипът е редно да вземе мерки – незабавно да се инициират помощ и подкрепа; да се очертаят граници. С цел предотвратяване ескалацията на проблема или повторната му поява, се избират подходящи мерки, които да го ограничат или да поправят нанесените щети, като едновременно с това изпълняват и превантивна функция. Мерките за подкрепа не трябва да се усещат като снизходителни от съответния ученик или родител; санкциите са полезни само ако представляват солидна основа за по-добро взаимодействие.

Всички нива – Структурни и ориентирани към личността инициативи: Който желае да направи нещо относно качеството на живот в училище трябва едновременно да работи в две насоки, а именно: (i) промяна на подпомагащия кръг от хора; (ii) промяна на подпомагащите структури. Ето защо необходимите мерки следва да целят познанието, нагласите и уменията на учениците, учителите и родителите. Закачането на постери, организирането на изложби и дискуссионни вечери, изказване на искрена благодарност на хората за техния принос, провеждането на разговори са все част от подхода. От друга страна не трябва да се пропускат и *структурните* мерки. Те отразяват идентичността на училищната политика и представляват училищната култура. Издаване на седмичен вестник, седмични събирания на училищния екип, организирани консултации с родители и ученици, освежаване на спортната площадка, месечни закуски (с информационен компонент) за родителите на

новодошлите, помощни материали за изготвяне на домашните и др. са все инициативи от структурно естество.

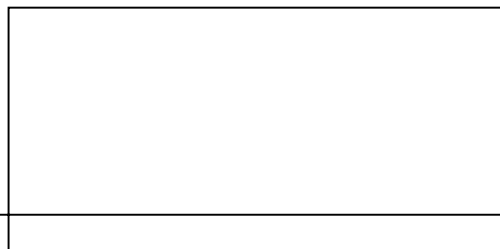
Г - ОПРЕ методология (The SPW Methodology)

И накрая, установяване на процеса на промяната се базира на така наречената ОПРЕ методология (*'S.P.W. methodology'*) *ориентирана към процеса работа на екипа* (School-team Based Process-Oriented Working). Това означава постепенен процес на промяна към една различна училищна култура, като се работи заедно с целия училищен екип. По този начин, заедно с проблемите се формулират и положителни цели, които едновременно (i) са наистина приложими на практика, и (ii) остават в рамките на училището. При "принципа на действието" самите учители поемат инициативата що се отнася до подготовката и въвеждането на промените. Минало проучване на проекта "*Свързаност*" във Фландрия е показало на авторите му, че в някои случаи е необходимо много от досегашните реалности да се отхвърлят. Това може да включва конфликти между ученици, конфликти между членове на екипа, недостатъци на инфраструктурата и училищното ръководство и други. За преодоляването на тези проблеми също може да бъде приложен метода "*Свързаност*" ('Linkedness').

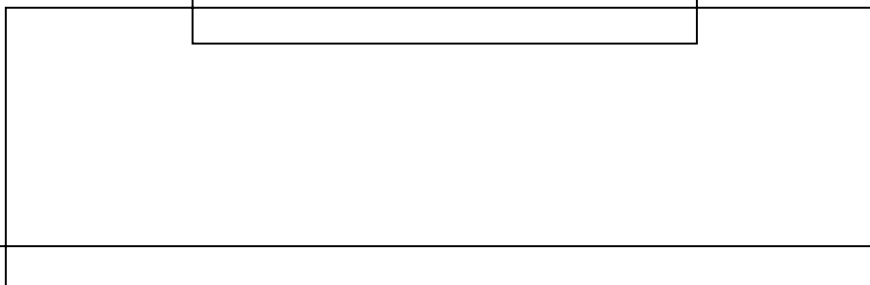
Помощно средство 2 Пирамида на превенцията

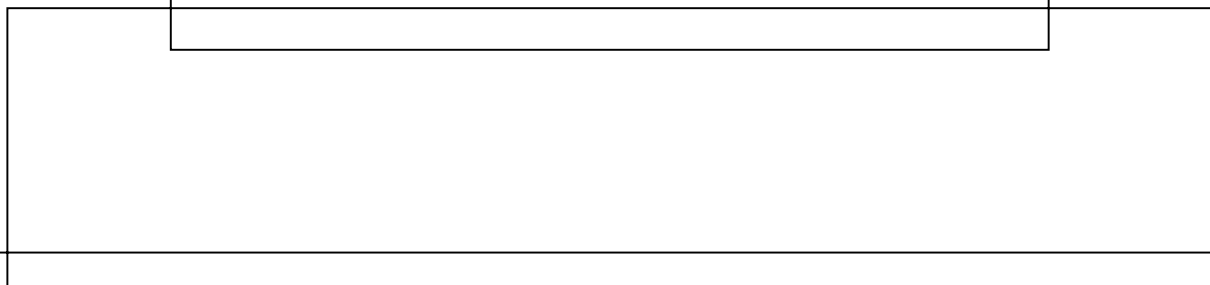
Ниво 4:

Ниво 3:

Ниво 2

Ниво 1:

